

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**до ОК «Освітній менеджмент» ОПП 8.011
Освітні, педагогічні науки**

ОПАЧКО М.В.

Ужгород, 2021

ВСТУП

Оптимізація процесуальної частини змісту підготовки майбутнього вчителя здійснюється з урахуванням особливостей організації навчання за КМС. Центральною вимогою у організації навчання за КМС є переосмислення ролі і місця самостійної роботи студентів.

У навчальному плані зазначено кількість годин на роботу з кожної дисципліни. У робочій програмі дисципліни є перелік питань, які виносяться на самостійне вивчення, визначаються форми контролю.

Ефективність організації самостійної роботи забезпечується наявністю необхідної літератури, кількості примірників у бібліотечних фондах вузу, розробленими методичними рекомендаціями щодо організації самостійної роботи, проведенням індивідуальних і тематичних консультацій, застосуванням різних форм контролю.

Самостійна робота студентів – важливий компонент педагогічного процесу у вищій школі. Вона покликана забезпечувати як загальнонаукову, світоглядну, так і професійно орієнтовану підготовку, сприяти формуванню особистості майбутнього фахівця. Тобто самостійна робота студентів розглядається нами не лише як умова активізації пізнавальної діяльності студентів, а й важливий фактор їх особистісно-професійного розвитку.

Самостійна робота студентів (СРС) в умовах кредитно-модульного навчання отримує статус повноправної складової кредитів, відведених на опанування змісту дисциплін, а також впливає на рейтинг успішності. У зв'язку з цим, увага науковців педагогів-практиків останнім часом звернена на пошуки шляхів удосконалення та системного оновлення самостійної роботи як одного із видів пізнавальної діяльності студентів.

В сучасних умовах організації навчання у вищих освітніх закладах самостійна робота виступає невід'ємною частиною змісту підготовки фахівців, складовою рейтингу успішності студентів.

У відповідності до положення про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/18622>) самостійна робота

Самостійна робота студента є основним засобом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Самостійна робота студента включає: опрацювання навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань, науководослідну роботу. Навчальний час, відведений на самостійну роботу студента денної форми навчання, регламентується навчальним планом і повинен складати від 1/3 до 2/3 від загального обсягу навчального часу, відведеного на вивчення конкретної дисципліни.

Зміст самостійної роботи студента над конкретною дисципліною визначається робочою навчальною програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками науково-педагогічного працівника. Самостійна робота студента забезпечується системою засобів, передбачених робочою навчальною програмою дисципліни: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, збірниками завдань, комплектами індивідуальних семестрових завдань, практикумами, методичними рекомендаціями з організації самостійної роботи та виконання окремих завдань, електронними та іншими навчально-методичними матеріалами.

Методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента. Для самостійної роботи студенту також рекомендується відповідна наукова та професійна монографічна і періодична література. Самостійна робота студента з вивчення навчального матеріалу з конкретної дисципліни може проходити в науковій бібліотеці університету, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах, лабораторіях, гуртожитках, а також в домашніх умовах.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль разом з навчальним матеріалом, що вивчався при проведенні аудиторних навчальних занять.

1. Загальні засади самостійної роботи здобувачів другого (магістерського) рівня

У контексті реалізації кредитно-модульної системи організації навчання створюються навіть спеціальні умови для ознайомлення студентів із методикою організації самостійної роботи [Козак Т.М., 2007: 9]. Завданню організації самостійної роботи студентів приділяється значна увага, оскільки вона покликана сприяти систематизації, узагальненню, поглибленню та практичному застосуванню набутих знань.

У своїй праці «Велика дидактика Я. Коменський підкреслював: «Альфаю та омегаю нашої дидактики нехай буде пошук і відкриття способу, за якого б учителі менше навчали, а учні більше б училися» [Коменский Я.А., 1955: 162]. Видатний педагог наголошував, що педагогічний талант полягає якраз у вмінні навчити учнів самостійно відкривати і знаходити відповіді на проблемні питання.

Але самостійність у здобутті знань, як відмічає А. Алексюк, передбачає володіння складними вміннями і навичками бачити зміст та мету роботи, організовувати власну самоосвіту, вміння по-новому підходити до вирішення завдань, пізнавальну і розумову активність та ініціативність, здатність до творчості [Алексюк А.М., 1998]. Дотримуючись точки зору на самостійні роботи як вид пізнавальної діяльності студентів, А. Алексюк виокремлює серед самостійних робіт роботи репродуктивного типу, творчі та комбіновані, тобто такі, що включають елементи творчих і репродуктивних завдань.

З метою організації управління поза аудиторною самостійною роботою студентів виокремлюють дві взаємопов'язані підсистеми: систематичну (розподілену за днями невеликими порціями) і акордну (компактну і довготривалу за часом) самостійну працю.

Для цілеспрямованого і оптимального управління процесуальною стороною пізнавальної діяльності студентів інколи розробляються технологічні карти для різних видів самостійних робіт, зокрема: складання тез; складання бібліографічних карток; складання виписок; роботи з книгою; конспектування; реферування;

анотування; підготовки доповідей, коротких повідомлень, виступів; виконання курсової роботи, дипломної тощо.

Технологічні карти призначаються для студентів із різним рівнем підготовки. Недостатньо підготовлений студент використовує їх як програму дій для виконання завдань, а для студентів із певним запасом знань технологічна картка виконує функцію пам'ятки.

Виходячи із загальних цілей навчальної програми конкретного курсу (навчальної дисципліни), а також конкретних цілей кожного заняття курсу, викладач продумує навчальні задачі, які покликані формувати у студентів відповідні навчальні дії.

Самостійна робота, на думку М. Гарунова та П. Підкасистого, належить до ефективного засобу активізації творчої діяльності студентів, підвищення якості підготовки фахівців. Науковці зауважують, що конкретні види занять, що виносяться на самостійне виконання студентами конструюються тільки з урахуванням предметної (змістової) сторони, без урахування співвідношення її з особистісним, процесуальним аспектами діяльності [Гарунов М.Г., 1998]. Під самостійною роботою науковці розуміють пізнавальну діяльність, що виконується студентами самостійно, під тактовним керівництвом викладачів, а іноді, і за наперед заданою програмою або інструкцією, з урахуванням психологічних особливостей, особистісних інтересів і планів студентів. Все це здійснюється в рамках вимог навчальних програм.

Разом з тим, під самостійною роботою студентів розуміють множину типів навчальних, виробничих і дослідницьких завдань, що виконуються студентами під керівництвом викладача і спрямовану на засвоєння системи загальнонаукових, професійних і самоосвітніх знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності і системи поведінки [Там само: 22].

Обґрунтовуючи особливості підготовки педагога в умовах класичного університету, В. Сагарда надавав великого значення не окремим роботам, а системі самостійних робіт студентів [Сагарда В.В., 1992]. Саме за допомогою СРС, на

думку вченого, можна моделювати окремі елементи майбутньої професійної діяльності, розвивати педагогічне мислення майбутнього вчителя.

Завдання для СРС передбачають, у цьому випадку, багаторазовий цільовий аналіз навчального матеріалу (опорної теми, яка для кожного студента індивідуальна, наприклад: “Вивчення прямолінійного рівномірного руху”, “Вивчення тиску твердих тіл і рідин”), що націлює студента на необхідність повторного прочитання тексту підручника, пошуку нових джерел додаткової інформації, переосмислення суті питань, які вивчаються. Це сприяє формуванню умінь аналізу, структурування матеріалу, цілеспрямованій інтеграції знань на міждисциплінарній основі, становленню методичної культури майбутнього педагога [*Там само*: 25].

Організація самостійної роботи майбутніх вчителів фізики опирається на такі критерії (насамперед, йдеться про розробку тематики для самостійної роботи студентів): новизна, складність, абстрактність, зв'язок із раніше вивченим матеріалом, міждисциплінарні зв'язки, рівень повноти розкриття в літературних джерелах, застосування теоретичних знань для розв'язання професійно значимих задач тощо.

Одним із ефективних шляхів, на нашу думку, є реалізація програмно-цільового підходу до організації СРС [*Там само*], що дозволяє забезпечити:

- індивідуальну за змістом,
- колективну за результатами,
- диференційовану за вибором опорної теми,
- неперервну за часом вивчення курсів,
- фронтальну за тематикою навчальної програми і цілями їх вивчення,
- творчу за методами і прийомами,
- варіативну за формою виконання і звітності,
- різноманітну за видами діяльності,
- інтегративну стосовно форм організації навчальної діяльності,
- професійно-спрямовану за характером,
- світоглядну стосовно методологічної підготовки,

- динамічну стосовно програми курсу самостійну роботу студентів, яка органічно пов'язана за характером виконання з методичною науково-дослідницькою роботою.

Психологами запропонована класифікація навчальних задач з орієнтацією на пізнавальну діяльність студентів різного рівня складності і різного ступеню самостійності [Ляудис В.Я., 1984]. В класифікації враховано специфіку просування у навчальному циклі від репродуктивного до творчого рівня. Конструювання завдань різного рівня складності, що забезпечують перехід студентів у процесі засвоєння знань від простішого до складнішого рівня – важлива ланка організації самостійної роботи студентів, поступового переходу в цій роботі до пізнавальної рефлексії і саморегуляції.

Поряд з цим, варто розуміти, що надмірні вимоги до виконання самостійних робіт призводять до психічного перенапруження, навіть виснаження. Реакцією на непосильні навантаження може бути зниження інтересу до навчання, несерйозне ставлення до нього. Тому обсяг і термін виконання самостійної підготовки повинні знаходитися у розумних межах. Неприпустимо, щоб студенти розчаровувались у своїх силах, вважаючи, що заданий темп накопичення наукових знань перевищує їх індивідуальні можливості.

Щодо оцінювання результатів виконання студентами самостійних робіт, то тут є значні розбіжності у підходах до визначення критеріїв оцінювання: від найпростішого: є робота (виконана) – немає роботи (не виконана), до найскладнішого (опера на показники: ґрунтовність, змістовність, складність, повнота, творчість). Зрозуміло, що самостійна робота повинна виконуватись студентом не задля оцінки (рейтингу), а для його інтелектуального, професійного розвитку. А одним із прийомів стимулювання позитивного ставлення до виконання самостійних робіт є якраз об'єктивність оцінки. Об'єктивності оцінювання можна досягти тільки за умови наявності обґрунтованих критеріїв.

Відносно термінів виконання як критерію оцінки ефективності самостійної роботи існують різні думки. Безперечно, термін виконання завдань – важливий показник успішності засвоєння змісту навчальної програми курсу, який залежить

від багатьох чинників, як об'єктивних так і суб'єктивних. До об'єктивних чинників, на нашу думку, варто віднести тип завдань (рівень складності завдання, як показник, що відображає міру проблемності завдання); можливості для його виконання (наявність необхідного методичного, інформаційно-комунікативного забезпечення, а також лабораторного обладнання); наявність попереднього досвіду організації та самоорганізації діяльності.

До суб'єктивних чинників належать: рівень труднощі завдань (як індивідуальний показник інтелектуальної здатності і спроможності студента виконати завдання); індивідуальний стиль діяльності (як результат сформованості умінь і навичок організовувати самостійно-пошукову роботу, показник сформованості вольових характеристик особистості: цілеспрямованості, дисциплінованості, критичності, відповідальності тощо); рівень домагань як показник особистісно-ціннісної значимості завдання, зацікавленості, інтересу, вмотивованості).

Отже, врахування терміну як критерію оцінки ефективності виконання самостійної роботи має мати місце у системі оцінювання, і в окремих випадках мусить враховуватись при проведенні оцінювання результатів самостійної роботи.

Але значно більше значення, на нашу думку, варто приділити якості виконання самостійної роботи. Якість виконання – це показник, про рівень якого можна судити за допомогою наступних ознак:

- відповідності виконаної роботи поставленій меті, адекватності цілям;
- повноти: виконання завдання може передбачати реалізацію кількох етапів, дотримання яких дозволяє представити очікуваний результат у повному обсязі;
- дотримання вимог до оформлення роботи (кожний вид робіт має супроводжуватися інструкціями, письмовими або усними, вказівками до оформлення: письмовий звіт, узагальнена таблиця, план-конспект, модель, схема тощо);
- об'єму (обсягу) виконаної роботи;
- естетичність у оформленні (чіткість і акуратність записів, структурованість змісту, надписи до малюнків, графіків, схем, таблиць, діаграм).

На основі якісної характеристики оцінки результатів виконання самостійної роботи можна провести і кількісне оцінювання (. Так, наприклад, якщо навчальною програмою на самостійну роботу передбачено таку кількість годин, яка дозволяє представити їх у вигляді 10 самостійних робіт, і з розрахунку того, що вартість самостійної роботи у балах оцінюється числом 20, можемо з'ясувати ціну у балах виконання однієї самостійної роботи: вона рівна – 2 балам. З іншого боку, якщо виконана робота за традиційною системою оцінювання заслуговує на “5” (відмінно), то за бальною системою – це 2 бали. Оскільки оцінка за критерієм “якість” передбачає кількісне оцінювання п'ятиох параметрів (цілевідповідність, повнота, оформлення, обсяг, естетичність), то у відповідності до цього, можемо визначити “вагу” кожного з параметрів – 0,4 бали. В такому випадку результати виконання окремої самостійної роботи можуть бути поціновані наступним чином:

- 0 - 0,4 (б) – рівень, нижче незадовільного;
- 0,5 - 0,8 (б) – оцінюється як “2”, або незадовільно;
- 0,9 - 1,2 (б) – оцінюється як “3”, або задовільно;
- 1,3 - 1,6 (б) – оцінюється як “4”, або добре;
- 1,7 - 2,0 (б) – оцінюється як “5”, або відмінно.

Із десяти самостійних робіт, що охоплюють один змістовий модуль, варто передбачити такі, які включають репродуктивну (“конспективно опрацювати...”, “розкрити сутність...”, “скласти тезаурус...”); продуктивну (“розробити порівняльну таблицю...”, “запропонувати схему зв'язків між...”, “розробити модель...”, реферування, анотацію, доповідь); та творчу діяльність. Зрозуміло, що оцінювання таких робіт відрізнятиметься між собою. Так, наприклад, максимальна оцінка репродуктивної роботи може оцінюватись одним балом, продуктивної – двома, і відповідно, творчої – трьома. В такому разі розподіл видів робіт (за попередніх умов) для одного модуля може мати наступний вигляд: 30% (три роботи) на репродуктивну діяльність, 40% (чотири роботи) на продуктивну діяльність і 30% (три роботи) на творчу. В загальному рахунку матимемо: $3 \times 1 + 4 \times 2 + 3 \times 3 = 20$ балів.

Завдання для самостійної роботи, будучи тісно пов'язаними із програмовим матеріалом, можуть відображати як теоретичний так і практичний компонент модуля. Іншими словами, зміст (або умова) завдань можуть містити як вимогу теоретичного аналізу, осмислення, систематизацію і узагальнення, так і практичного вирішення проблемних ситуацій.

У кожному разі, при розробці завдань для СРС варто керуватись вимогами:

- оптимального поєднання корисного і раціонального (одна справа задати великий об'єм робіт, трудомісткий для студента, інша річ – перевірити, оцінити результати їх виконання);
 - відповідності змісту завдань навчальній програмі;
 - забезпечення різних видів діяльності, поєднання інтелектуального та практичного аспекту у завданнях;
 - наявності інформаційно-комунікативної, методично-інструктивної забезпеченості процесу виконання робіт;
 - дотримання загальних підходів до процедури оцінювання, а саме:
 - 1) обґрунтування критеріїв оцінювання якості виконання роботи;
 - 2) розробка орієнтовної карти видів робіт у відповідності до вимог програми та необхідності використання різнотипових завдань у системі самостійних робіт;
 - 3) визначення максимальної і мінімальної оцінки кожної роботи;
 - 4) проведення оцінювання робіт у відповідності до визначених критеріїв та розподілу балів між роботами;
- визначення загального рейтингу СРС.

Для коректної постановки завдань самостійної роботи нами запропонована орієнтовна схема їх розробки для студентів у змісті виконання ними самостійної роботи з «Освітнього менеджменту» (див. табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація завдань для СРС на основі дотримання вимог до змісту і форми

Типи завдань	Основні дії, мисленні операції	Постановка завдання
Репродуктивні	Вибрати, класифікувати, осмислити, перетворити	Конспективно опрацювати програмні документи стосовно розвитку освіти
	З'ясувати, пояснити, показати, розсудити	Розкрити сутність... структуру... зміст
	Визначити, представити, систематизувати	Визначити принципи ... Систематизувати... Узагальнити...
Продуктивні	Проаналізувати	Умови ефективності організації навчально-пізнавальної діяльності
	Розробити	Технологічну карту використання засобів навчання у процесі вивчення опорної теми
	Порівняти	Порівняльна характеристика організації, наприклад, дидактичного процесу за проблемною та інтерактивною технологіями навчання
	Провести (дати оцінку)	Зробити дидактичний аналіз однієї з типових розробок уроків у розрізі опорної теми
Творчі	Обґрунтувати	Обґрунтувати критерії оцінки успішності засвоєння понять
	Змодельовати	Змодельовати організацію взаємодії на індивідуальному, груповому, міжгруповому рівнях в змісті реалізації завдань вивчення опорної теми
	Запропонувати	Розробити тестові вимірники знань у розрізі опорної теми

Теоретичні узагальнення проблеми розробки змісту та форми самостійних робіт студентів уможливають виокремлення наступних положень:

- самостійна робота – це вид пізнавальної діяльності, що виконується студентами під керівництвом викладача і спрямована на засвоєння системи загальнонаукових, професійних і самоосвітніх знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності і системи поведінки;
- якість виконання СРС забезпечується ефективністю управління;

- ефективність управління забезпечується врахуванням низки вимог як до конструювання завдань для самостійних робіт, так і до процедури перевірки результативності їх виконання.

2. Самостійна робота як один із важливих факторів професійно-особистісного розвитку студентів

Організація самостійної діяльності студентів – це дії викладачів, спрямовані на створення дидактичних умов, необхідних для своєчасного й успішного виконання роботи студентами. Організація самостійної роботи студентів (надалі СРС – *прим. наша*) передбачає забезпечення активного керівництва процесом виконання завдань, можливості стимулювання активності студентів при підготовці до роботи і в процесі її виконання.

Добре організована самостійна робота має велике значення для формування у студентів готовності до професійної діяльності, посилює позитивне ставлення до обраного фаху, підтримує постійний інтерес до нього, забезпечує набуття не тільки необхідних знань, але і умінь самоконтролю і самоорганізації, сприяє розвитку творчих здібностей, а також вольових якостей особистості: цілеспрямованості, діловитості, почуття відповідальності, дисциплінованості. Саме від удосконалення змісту самостійної роботи, у великій мірі, залежить ефективність дидактичного процесу у вищій школі.

З метою удосконалення системи організації самостійної роботи студентів-фізиків нами було проведено експрес-опитування третьокурсників. Аналіз результатів опитування показав, що серед причин неуспішності у навчанні студенти вказують такі, як невміння раціонально розподілити поза аудиторний час, відсутність навичок самостійної роботи, відсутність бажання працювати над самостійними завданнями (тобто низка мотивація), невміння організувати свою діяльність, складність і трудність завдань самостійної роботи тощо.

В цілому питання управління самостійною роботою студентів варто розглядати у двох аспектах: професійно-особистісному та організаційному.

Організація продуктивної систематичної самостійної роботи студентів передбачає, насамперед реалізацію програмно-цільового підходу [Сагарда В.В., 1992], в рамках якого визначаються: зміст завдань для самостійної роботи, їх об'єм, форми контролю, критерії оцінювання, здійснюється підготовка методичних розробок з урахуванням сучасних вимог до організації СРС, [Опачко М.В. Сам. робота..., 2009]. Як показує практика, в умовах перенавантаження та відсутності нормування завдань, багато студентів завдань не виконують, взагалі, а деякі переписують у інших. Окремі студенти виконують самостійну роботу несистематично.

Результативність самостійної роботи, у великій мірі, залежить від спрямованості студента, насамперед – від рівня розвитку пізнавальних потреб, стійкого інтересу до майбутньої професійної діяльності.

На ефективність самостійної роботи впливають також особливості типу вищої нервової діяльності, вікові та індивідуальні особливості студентів, особливості їх емоційно-вольової сфери. Варто враховувати, що у студентів з рухомим типом нервової системи нерівномірний темп роботи, але швидка перебудова способів діяльності в залежності від конкретної ситуації. Для студентів з інертним типом нервової системи – рівномірний темп діяльності, але їм необхідна попередня підготовка, більше часу на входження в роботу. У процесі організації самостійної роботи слід також враховувати індивідуальні особливості інтелекту студентів: ступінь сформованості властивостей мислення, розвиненість того чи іншого виду мислення, рівень володіння мисленими операціями, тип пам'яті та ін.

Ефективність самостійної роботи може знижуватись з причин нехтування таких особливостей юності, як малий життєвий досвід, гострота сприйняття світу, чутливість, поспішність узагальнень. Упевненість у власних силах іноді призводить до переоцінки своїх можливостей, здоровий сумнів – до не виправданого скептицизму, а категоричність суджень – до неприйняття будь-якої точки зору, в тому числі, і авторитетної.

Таким чином, виконання завдань самостійної роботи покликане активізувати професійно-особистісний розвиток студентів – майбутніх учителів фізики.

Але це можливо у випадку дотримання певних педагогічних умов. Іншими словами, для того, щоб виконання завдань самостійної роботи стимулювало професійно-особистісний розвиток, необхідно враховувати наступне:

- 1) Зміст завдань повинен включати елементи реальної професійної ситуації, але доступної для розуміння студентами. Наприклад, самостійна робота до теми “Прогнозування як складова управлінської діяльності вчителя” може бути сформульована наступним чином: “Розкрити сутність прогнозування результатів засвоєння учнями змісту теми” (вибирається тема в розрізі опорної).
- 2) Процес виконання студентами завдань повинен моделювати способи діяльності вчителя у схожій ситуації. Наприклад, самостійна робота до теми “Планування дидактичного процесу з фізики ” може бути сформульована наступним чином: “Розробіть фрагменти планування (в розрізі опорної): календарного, тематичного та уроку”.
- 3) Завдання мають викликати інтерес, зацікавленість, прагнення розкрити свій потенціал, проявити творчу ініціативу. Наприклад, самостійна робота до теми “Рівні спілкування і взаємодії” може бути сформульована наступним чином: “Змоделювати організацію взаємодії на індивідуальному, груповому та міжгруповому рівнях в змісті реалізації завдань вивчення опорної теми”.
- 4) Система самостійних робіт повинна охоплювати завдання як різнопланові за змістом, багатофункціональні за виконанням, так і різнорівневими з метою забезпечення диференціації та індивідуалізації навчання.
- 5) Виконання завдань повинно опиратись і враховувати сучасні можливості НІТ.

Самостійна робота, в свою чергу, покликана забезпечити як засвоєння студентами змісту підготовки, так і саморозвиток, самоудосконалення типологічних рис та особистісних якостей, набуття досвіду вирішення професійно-орієнтованих ситуацій. Саме тому вона розглядається нами як важливий фактор професійно-особистісного розвитку студентів – майбутніх учителів фізики.

Для того, щоб самостійна робота виступала у якості активізуючого компонента професійно-особистісного розвитку студентів, необхідно дотримуватись наступних умов до конструювання змісту і способів виконання завдань самостійної роботи:

2. професійна орієнтованість змісту завдань;
3. моделювання способів діяльності в реальних умовах;
4. активізація творчості, ініціативності, креативності;
5. різноплановість завдань за змістом, багатофункціональність за виконанням;
6. врахування можливостей НІТ у процесі виконання та презентації результатів самостійної діяльності.

Таким чином, якщо професійно-особистісний розвиток розглядати як багатоциклічний, багатоетапний процес набуття студентами професійно орієнтованих знань та досвіду особистісного становлення, то формування готовності студента до самостійної навчально-пізнавальної діяльності виступає якраз як один із важливих етапів цього процесу.

Література і джерела

- Алексюк А.М.*, (1998). Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. Київ: "Либідь". 560 с.
- Бех І.Д.*, (2003). Виховання особистості: У 2 кн. Кн.1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч-метод. Видання. Київ, С.97-101
- Козак Т.М.*, (2007). Організаційно-педагогічні засади впровадження кредитно-модульної системи підготовки фахівців у вищих педагогічних навчальних закладах III-IV рівнів акредитації: Автореф. ...к.пед.н. 13.00.01/ ЖДУ ім.Івана Франка. Житомир. 20 с
- Коменский Я.А.*, (1955). Избранные педагогические сочинения/Я.А.Коменский /Под ред. А.А.Красновского Москва : Просвещение. 651 с.
- Ляудис В.Я.*, (1984). Методика преподавания психологии. Москва : Изд-во МГУ. С.16-17
- Опачко М.В.*, (2009). Самостійна робота як складова методичної підготовки вчителя фізики/ Збірник науково-методичних праць «Теорія та методика вивчення природничо-математичних і технічних дисциплін». Наук. записки РДГУ. Випуск 12. Рівне, 2009. С.118-122
- Опачко М.В.*, (2010). Самостійна робота як один із факторів професійно-особистісного розвитку майбутніх педагогів // Теорія та методика вивчення природничо-математичних і технічних дисциплін /Наукові записки Рівненського ДГУ. Вип.14. Рівне:Волинські обереги, 240 с. С.59-63.
- Сагарда В.В.*, (1992). Система подготовки педагога в условиях университетского образования. Дис. ... д.пед.н. в форме научного доклада. Київ 48 с
- Серьожнікова Р.К.*, (2003). Основи психології і педагогіки: Навч.посібник. Київ. С.11-15

3. Самостійна робота з дисципліни «Освітній менеджмент»

На вивчення дисципліни «Освітній менеджмент» здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки відводиться 3 кредити навчального часу (90 год), з яких 54 год (денна форма навчання і 80 год – заочна форма) відводиться на самостійну роботу студентів.

Зміст завдань самостійної роботи розроблявся у відповідності до схеми, представленої у таблиці 1. При конструюванні завдань враховано наступне:

- 1) Серед пропонованих завдань мають бути представлені завдання різного типу (репродуктивні, продуктивні, творчі).
- 2) У процесі виконання завдань повинні бути задіяні усі інтелектуальні дії, мисленні операції (табл.1), які сприяють розвитку аналітико-синтетичного, критичного, креативного мислення.
- 3) У формулюванні завдань, окрім відповідності інтелектуальним діям, мисленним операціям варто опиратись на зміст дисципліни (ОК): пропоновані завдання повинні доповнювати зміст того, що вивчається, сприяти формуванню цілісності знань, їх практичній корисності.

Отже, для самостійного опрацювання студентам пропонуються матеріали, на які опираємось у змісті аудиторних занять, у процесі проведення практичних /семінарських занять, проходження педагогічної практики у ЗВО. Тому їх опрацювання є важливим для навчальної успішності здобувачів. Більше того, виконання СРС є складовою частиною рейтингу студентів, їх успішності.

Таблиця 2

Завдання для самостійної роботи до ОК «Освітній менеджмент»

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Нормативні документи, що регулюють діяльність освітніх закладів (Статут університету)	2	3
2	Організація та управління освітнім процесом (Положення про організацію освітнього процесу в університеті)	2	3
3	Кадровий менеджмент. Сутність і основні напрями управління кадрами	2	3

4	Структура управління освітою. Державні і місцеві органи управління освітою та органи самоврядування в освіті.	2	3
5	Педагогічний менеджмент як теорія і практика управління освітнім процесом	2	3
6	Особливості управління навчальними закладами різних освітніх рівнів.	2	3
7	Освіта як система. Менеджмент проєктування освітнього середовища.	2	3
8	Стратегічний менеджмент: управління освітнім закладом за цілями	2	3
9	Керівник вищого навчального закладу як менеджер освітнього процесу.	2	3
10	Інноваційний освітній менеджмент: управління освітніми проєктами	2	3
11	Закономірності і принципи організації і управління освітнім процесом	2	3
12	Моніторинг якості навчання. Поняття про якість навчання, її складові.	2	3
13	Моніторинг – ефективний засіб управлінської діяльності	2	3
14	Діагностика успішності. Управління за результатами навчання.	2	3
15	Розробка тестових вимірників знань. Переваги та недоліки тестових випробувань.	2	3
16	Управління розвитком професійної майстерності педагогічних працівників .	2	3
17	Дидактичний менеджмент як система управління розвитком особистості в освітньому середовищі	2	3
18	Управління якістю освіти у навчальних закладах	2	3
19	Адаптивні системи управління в освіті	2	3
20	Контроль і оцінювання знань як складові моніторингу якості навчання.	2	3
21	Діагностика успішності. ЗНО як показник якості навчання	2	3
22	Вихованість учнів як головний показник якості виховання.	2	3
23	Діагностика виховного процесу: діагностика вихованості, діагностика і прогнозування розвитку колективу.	2	3
24	Розробка діагностичних методик для управління розвитком колективу (групи/класу).	2	3
25	«Рівні та ступені вищої освіти» в контексті нової редакції «Закону про вищу освіту»	2	3
26	«Атестація здобувачів вищої освіти» в контексті нової редакції «Закону про вищу освіту»	2	3
27	«Документи про вищу освіту» в контексті нової редакції «Закону про вищу освіту»	2	2
	Разом	54	80

4. Оформлення звіту з виконання завдань самостійної роботи

Звіт із виконання самостійної роботи із дисципліни «Освітній менеджмент» студенти подають у вигляді портфоліо. Воно містить папки з файлами, в яких є матеріали з виконання окремих завдань роботи до самостійної роботи. Наприклад, завдання 12. «Моніторинг якості навчання. Поняття про якість навчання, її складові». передбачає бібліографічний огляд та понятійний аналіз поняття «якість навчання». Це означає, що тека з виконання цього завдання може містити 2 аркуші формату А4, один із яких містить аналіз понятійного апарату, інший – проаналізовану літературу.

Звіт може бути друкованим і рукописним (за умови каліграфічності). Захист звіту самостійної роботи проходить у терміни, окремо обумовлені викладачем і студентами.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

Підручники

1. Демчук В. С. Основи освітнього менеджменту. Київ : Ленвіт, 2007. 264 с.
2. Менеджмент в освіті : підручник / за ред. проф. В. В. Крижка ; авт. кол. : Василь Крижка, Валерій Радул, Сергій Клепко, Григорій Луценко, Ольга Старокожко, Сергій Немченко, Юлія Кондратенко. Київ : Освіта України, 2020. 465 с. <https://dspace.bdpu.org/handle/123456789/3260>
3. Трапицин С.Ю. Менеджмент в освіті. Підручник для студентів он-лайн. https://stud.com.ua/86956/menedzhment/menedzhment_v_osviti
4. Тягур Р.С., Тягур Т. Р. Менеджмент в освіті: Курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. 300 с. <http://194.44.152.155/elib/local/2072.pdf>
5. Шабанова Ю.О. Системний підхід у вищій школі: підруч. для студ. магістратури. Донецьк: НГУ, 2014. 120 с. Режим доступу: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/>
6. Шоуген Т., Даниленко Л.І., Зайченко О.І., Софій Н.З. Менеджмент керівників закладів дошкільної і початкової освіти / За заг. ред. Л. Даниленко. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». Київ: СПД ФО Парашин К.С., 2009. с.112.

Нормативно-правові документи

1. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. Відом. Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січ. 2020 р. № 463-IX. Відом. Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст. 226. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
3. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII. Відом. Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37–38, ст. 2004. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: [Про вищу освіту | від 01.07.2014 № 1556-VII \(rada.gov.ua\)](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-07#Text)
4. Концепція «Нової української школи». URL: [Book-FINAL-CS6-UPD \(mon.gov.ua\)](http://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf)
5. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.
6. Кремень В. Г., Ляшенко О. І., Локшина О. І. Загальна середня освіта України в контексті освіти країн Європи: тривалість і структура. *Вісник НАПН України*, 2020. Т. 2. № 2. URL: [86-Текст статті-175-3-10-20201018.pdf \(jitta.gov.ua\)](http://jitta.gov.ua).
7. Сучасний університет – одна з основних частин інноваційної діяльності країни: розпочався третій день всеукраїнського форуму «Україна 30. Освіта і наука». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/suchasnij-universitet-odna-z-osnovnih-chastin-innovacijnovi-diyalnosti-krayini-rozpochavsya-tretij-den-vseukrayinskogo-forumu-ukrayina-30-osvita-i-nauka>.

8. Як просувається реформа вищої освіти? URL: <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/yak-prosuvayet-sya-reforma-vischoyi-osviti>.

Допоміжна

Навчальні посібники та монографії

1. Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності: Монографія. 2-е вид. Київ : Логос, 2002. 140 с.
2. Дзвінчук Д. І. Сучасні тенденції розвитку та управління освітою : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філософ. наук: спец. 09.00.10 «Філософія освіти»; Ін-т вищої освіти АПН України. Київ, 2007. 38 с.
3. Дмитренко Г.Д. Стратегічний менеджмент: цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу: Навч. посіб. Київ : Інститут змісту і методів навчання, 1996. 140 с.
4. Драч І.І. Управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи: теоретико-методичні засади. Монографія . Київ : «Дорадо-Друк», 2013. 456 с.
5. Друкер П. Ф. Практика менеджмента: Пер. с англ. /П.Ф.Друкер. Москва : Издательский дом “Вильямс”, 2000. 39 с.
6. Григораш В. В., Касьянова О. М., Мармаза О. І. та ін. Управління навчальним закладом: Навч.-метод. посіб. (у двох частинах). Харків: вид-во «Ранок», 2004. 160с.
7. Касьянова О. Моніторинг в управлінні навчальним закладом. Управлінський супровід моніторингу якості освіти. Харків: Видавнича група “Основа”, 2004. 96 с.
8. Клокар Н. І. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти регіону на засадах диференційованого підходу : монографія. Київ, 2010. 528 с
9. Коломенський Н.Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект): Монографія. Київ : МАУП, 2000. 286 с
10. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики /Під заг. Ред. О.В. Овчарук.– Київ : “К.І.С.”, 2004. 112 с..
11. Крижко В. В. Антологія аксіологічної парадигми управління освітою. Навч. Посібник Київ : Освіта України, 2005. 440 с.
12. Крижко В. В. Теорія і практика менеджменту в освіті. Навч. посібник. Вид. 2-ге доопрацьоване Київ : Освіта України, 2005. 256 с.
13. Крижко В. В., Мамаєва І. О. Аксіологічний потенціал державного управління освітою. Навч. посібник. Київ : Освіта України, 2005. 224 с.
14. Крижко В. В. Теорія і практика менеджменту в освіті. Навч. посібник. Вид. 2-ге доопрацьоване Київ : Освіта України, 2005. 256 с.
15. Моніторинг в управлінні навчальним закладом /О. М. Касьянова. Управлінський супровід моніторингу якості освіти /Т. Б. Волобуєва. Харків Видав. гр. «Основа», 2004. 96 с.
16. Освітній менеджмент: навчальний посібник /За заг. ред. Л.Даниленко, Л.Карамушки. Київ : “Шкільний світ”, 2003. 400 с.
17. Павлютенков Є. М. Основи управління школою. Харків : Вид. група «Основа», 2016. 176 с.
18. Тарасенко Н. Сучасний стан освітньої реформи в Україні як передумова для подальших трансформацій системи освіти. Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс. 2021. № 6. С. 9–18. Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua/images/nauka/2021/06nauka.pdf>.
19. Туленков М. В. Концептуальні засади організації сучасного менеджменту: Монографія. Київ-Ніжин: ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2006. 312 с.
20. Філософія освіти: Навчальний посібник / За заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с. Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/Education.pdf>
21. Шавкун І. Г. Філософія менеджменту: Монографія. Запоріжжя, 2007. 262 с.
22. Цехмістрова Г. С. Управління в освіті та педагогічна діагностика. Навчальний посібник для студентів ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 280 с.
23. Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах [Текст] : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1: Теоретичні засади формування систем управління якістю надання освітніх послуг / кол. авт. ; за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 136 с
24. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк (та ін.); НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

Періодичні видання

1. Бех В. П., Бех Ю. В. Саморегуляційна парадигма освіти як процес і продукт концептуалізації управління галуззю. *Нова парадигма: Журнал наукових праць* / Гол. ред. В. П. Бех. Вип. 77. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. С. 21-26.
2. Бех В. П., Семененко Л.М. Гомеостат як орган саморегуляції життєдіяльності начального закладу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія*: Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. № 11 (21). С. 96-101.
3. Бех В. П., Семененко Л.М. Механізм ціннісно-сміслової детермінації управління навчальним закладом. *Практична філософія*. 2006. № 4(22). С. 18-26.

4. Бех В. П., Козловська Г. Організаційна свідомість: до постановки проблеми. *Нова парадигма*. 2004. Вип. 37. С. 11-15.
5. Власюк А., Ляшенко Л. Нові підходи до планування і реформування освіти (зарубіжний досвід). *Освіта і управління*. 2002. Т. 5. № 1. С. 59-68.
6. Дзвінчук Д. І. Особливості демократичного управління вищими навчальними закладами у США. *Проблеми гуманітарних наук. наук. зап. ДДПУ. Філософія*. 2006. Вип. 15. С. 104–113
7. Драч І. Аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження проблеми управління освітніми системами. *Theory and Methods of Educational Management №1 (17)*, 20 <http://umo.edu.ua/katalogh-vidanj>.
8. Зязюн І. А. Гуманізм освіти ХХІ століття: філософський і психологічний аспект. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Харків: НТУ “ХПІ”. 2002. № 2. С. 24-35.
9. Освітній менеджмент: теорія і практика : зб. наук. праць / за заг. ред. І.В. Соколової, О.Б. Проценко. Маріуполь : МДУ, 2013. 216 с. URL: http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/osvitn_menedzhment_2013.pdf
10. Поступна О. В. Механізми державного управління вищою освітою України. *Стратегічні пріоритети*. №1. 2010 . С. 107–111.
11. Тарасенко Н. Сучасний стан освітньої реформи в Україні як передумова для подальших трансформацій системи освіти. *Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс*. 2021. № 6. С. 9–18. Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua/images/nauka/2021/06nauka.pdf>.

ДОДАТКИ

УВАГА!

Пристаюючи до роботи з діагностичними методиками, уважно ознайомтеся із змістом усієї роботи.

Сформууйте групу осіб, з якою будете проводити діагностику.

Оптантам (ті, які приймають участь у опитуванні, анкетуванні, самооцінці) повідомляете про мету діагностики та завдання, які треба виконати (короткий опис перед анкетною) і саму анкету. Інструкції з обробки не відправляються.

Додаток А

Діагностика вихованості студентів академічної групи

Шановні студенти!

Вашій увазі пропонується методика, яка дає можливість визначити рівень вихованості студентів академічної групи. Куратор студентської групи на підставі проаналізованих результатів діагностики може моделювати ефективну виховну взаємодію, спрямовану на адаптацію студентів (особливо молодших курсів) до університетського життя. Система поєднання самооцінки із самоаналізом дозволяє студентові самому коректувати свої взаємини зі світом, керувати собою, займатися самовихованням, щоб досягти кращих результатів і успіху.

Використовуючи методи самоаналізу та самооцінки, оцініть рівень прояву у Вас тих чи інших якостей особистості. Перед вами таблиця, в якій у лівому стовпчику наведені якості, у правий стовпчик напроти кожної з якостей вписується оцінка.

Використовуються оцінки від 1 до 5. Слід зауважити, що поганих оцінок тут немає, йдеться про ступінь прояву тієї чи іншої якості: яскраво виражена (5) і проявляється слабо, або зовсім відсутня (оцінки трактують наступним чином: «5» – завжди проявляється, «4» – часто; «3» – рідко, «2» – ніколи, «1» – у мене інша позиція).

Дякуємо за щирість відповідей.

1. Інтелектуальний рівень: <ul style="list-style-type: none">- Ерудиція;- Культура мови;- Логіка мислення (доказовість, аргументація);- Самостійність.	1.Оцінки — — — —
2. Моральна позиція: <p>а) Милосердя:</p> <ul style="list-style-type: none">- доброта і співчуття до тварин, зокрема бездомних;- доброта і співчуття до найближчих, рідних;- готовність прийти на допомогу людям у складних ситуаціях їхнього життя. <p>б) Відповідальність:</p> <ul style="list-style-type: none">- участь у суспільному житті;- обов'язок перед батьками;- прагнення досягти успіху у навчанні <p>в) Справедливість:</p> <ul style="list-style-type: none">- рівність статей;- дотримання норм і правил студентського життя;- чесність і порядність у стосунках з людьми <p>г) Дружелюбність:</p> <ul style="list-style-type: none">- відкритість і щирість;- вміння прощати;- працелюбство.	2.Оцінки а) — — — б) — — — в) — — — г) — — —

Інструкція до обробки результатів:

1. Ознайомитися і з'ясувати для себе сутність ціннісних орієнтацій, в разі необхідності за кожною з них провести обговорення, для того щоб зміст показників був усім зрозумілим.
2. За критерієм “інтелектуальний рівень” виводять середню оцінку,
3. За критерієм “моральна позиція” – виводять середню оцінку для кожного критерію а), б), в), г).

Після виставлення оцінок кожен студент має 5 оцінок. Сума 5 оцінок ділиться на 5. Середній бал визначає рівень вихованості. Якщо середній бал дорівнює

5 – 4,5 – це високий рівень вихованості;

4,4 – 4,0 – хороший рівень;

3,9 – 2,9 – середній рівень;

2,8 – 2,0 – низький рівень.

Зведену таблицю заповнює куратор групи (або студент-практикант).

Зведений аркуш даних вивчення рівня вихованості студентів _____ курсу (групи)

№ п/п	ПІБ	Показник					Середній бал	Рівень вихованості
		Інтелектуальний рівень	Мило серця	Відповідальність	Справедливість	Дружелюбність		

Наприклад

№ п/п	ПІБ	Показник					Середній бал	Рівень вихованості
		Інтелектуальний рівень	Мило серця	Відповідальність	Справедливість	Дружелюбність		
1.	Петренко	4.5	4.7	4	4.7	4.4	4.46	хороший рівень
...								
N-ий ст.	...	N ₁	N ₂	N ₃	N ₄	N ₅	N _i	... рівень
		$\bar{X}_{1 \text{ сер}}$	$\bar{X}_{2 \text{ сер}}$	$\bar{X}_{3 \text{ сер}}$	$\bar{X}_{4 \text{ сер}}$	$\bar{X}_{5 \text{ сер}}$	$\bar{X}_{\text{ заг. сер}} = (4.46 + \dots + n_i) / N$	Загальний рівень вихованості по групі

$\bar{X}_{1\text{сер}}$ – середній показник інтелектуального рівня у групі, $\bar{X}_{1\text{сер}} = \frac{\sum X_{1i}}{N}$

$\bar{X}_{2\text{сер}}$ – середній показник за ознакою милосердя у групі, $\bar{X}_{2\text{сер}} = \frac{\sum X_{2i}}{N}$

$\bar{X}_{3\text{сер}}$ – середній показник за ознакою відповідальність, $\bar{X}_{3\text{сер}} = \frac{\sum X_{3i}}{N}$

$\bar{X}_{4\text{сер}}$ – середній показник за ознакою справедливість, $\bar{X}_{4\text{сер}} = \frac{\sum X_{4i}}{N}$

$\bar{X}_{5\text{сер}}$ – середній показник за ознакою дружелюбність, $\bar{X}_{5\text{сер}} = \frac{\sum X_{5i}}{N}$

$\bar{X}_{\text{заг.сер}} = (4.46 + \dots + n_i) / N$, або $\bar{X}_{\text{заг.сер.}} = \frac{\sum N_i}{N}$, (якщо брати вертикальний стовпчик), або

$\bar{X}_{\text{заг.сер}} = (X_{1\text{сер}} + X_{2\text{сер}} + X_{3\text{сер}} + X_{4\text{сер}} + X_{5\text{сер}}) / 5$ (якщо горизонтальний)

Після заповнення таблиці варто проаналізувати:

- 1) Вміст критерію «моральна позиція»: котрий із визначених показників (якостей) набрав найменшу, і яка найбільшу кількість балів;
- 2) Визначити середній показник за критерієм «моральна позиція» $\bar{X}_{\text{м.п.}}$ і порівняти його із показником за критерієм «інтелектуальний рівень» $\bar{X}_{1\text{сер інт.}}$. Показники мають бути приблизно однакові. Якщо вони суттєво відрізняються один від одного, то у процесі планування виховної роботи це слід враховувати.
- 3) Опираючись на результати діагностики запропонувати тему і розробити план-конспект виховної справи

Додаток В

Методика визначення коефіцієнта ЦОЄ (ціннісно-орієнтаційна єдність) студентського колективу

Визначення ціннісно-орієнтаційної єдності /ЦОЄ/" групи проводиться за вказаною нижче методикою. Інструкція: Вам пропонується 35 якостей особистості. Ви повинні з цих 35 якостей вибрати тільки 5 тих особистісних якостей, які, на Вашу думку, є найбільш необхідними і важливими для виконання навчальної роботи у групі . Кожний робить свій вибір самостійно, індивідуально і записує тільки номери цих п'яти вибраних якостей.

*Стимульний матеріал
(якості особистості для вибору)*

1. Дисциплінованість	18. Незалежність
2. Ерудованість	19. Вимогливість до себе
3. Усвідомлення суспільного обов'язку	20. Критичність
4. Догадливість	21. Грунтовність знань
5. Начитаність	22. Уміння пояснити
6. Працелюбність	23. Чесність
7. Ідейна переконаність	24. Уважність
8. Уміння контролювати роботу	25. Відповідальність
9. Моральна вихованість	26. Ініціативність
10. Самокритичність	27. Самостійність
11. Чуйність	28. Самоповага
12. Суспільна активність	29. Комунікабельність
13. Уміння планувати роботу	30. Розсудливість
14. Допитливість	31. Скромність
15. Уміння працювати з книгою	32. Усвідомленість
16. Цілеспрямованість	33. Справедливість
17. Колективізм	34. Оригінальність
	35. Впевненість у собі

Обробка даних

1. Вирахувати кількість виборів кожної особистісної якості.
2. Вирахувати ступінь ціннісно-орієнтаційної єдності за формулою

$$C = \frac{K - M}{N}, \quad \text{де}$$

K – сума всіх виборів за п'ятьма якістьми, що набрали найбільшу кількість балів

M – сума всіх балів за останніми особистісними якістьми /35-5/;

N – кількість піддослідних, яка приймала участь у досліді.

3. Оцінити величину ціннісно-орієнтаційної єдності /ЦОЄ/ у відповідності з наступними показниками:

$C > 0,5$ – високий показник, групу можна вважати колективом з високим рівнем розвитку;

$0,3 < C < 0,5$ – середній рівень розвитку групи;

$C < 0,3$ – низький рівень розвитку групи;

4. Визначити, з якою групою якостей піддослідні пов'язують успіх сумісної діяльності. Для цього наводиться таблиця, у якій перераховані групи якостей, їх номери та кількісне їх виявлення.

Таблиця.

Група якостей	Номера	Сума	%
1. Ставлення до навчання	1,6,16,18,25		
2. Стиль поведінки і діяльності	3,7,9,12,27		
3. Знання	2,5,14,21,32		
4. Якість розуму	4,20,30,24,34		
5. Навчально-організаторські вміння	8,13,15,22,26		
6. Ставлення до товаришів			
7. Ставлення до себе	11,17,23,29,33 10,19,28,31,35		

Необхідно вирахувати загальну частоту прояву переваги кожної групи якостей у %. Згідно з якісними і кількісними характеристиками вибору студентів сформулюйте стратегію роботи з студентським колективом групи.

З цією метою співвіднесіть рівень розвитку даної групи - / C / - і тих переважаючих груп особистісних якостей, які характерні для учнів даного класу. У відповідності з цим, орієнтуючись на особливості групи запропонуйте шляхи розвитку /корекції/ данного студентського колективу.

Додаток Д

Методика “Визначення індексу групової згуртованості за Сішором”

Групову згуртованість – найважливіший параметр, який показує ступінь інтеграції групи, її злиття в єдине ціле, - можна визначити не тільки шляхом підрахунку відповідних соціометричних індексів. Значно простіше це зробити за допомогою методики, яка складається із 5 питань з декількома варіантами відповідей на кожне із них. Відповіді ці кодуються в балах відповідно до приведених в дужках значеннях (максимальна сума – 19 балів, мінімальна – 5 балів)

I. Як би ви оцінили належність до колективу?

- 1) Почуваю себе його членом, частиною колективу (5).
- 2) Почуваю учасником в більшості випадків діяльності (4).
- 3) Беру участь в одних видах діяльності, не беру в інших (3).
- 4) Не почуваю, що являюсь членом колективу (2).
- 5) Живу та існую окремо від нього (1).
- 6) Не знаю, важко відповісти (1).

II. Перейшли б ви в інший клас?

- 1) Так, дуже хотів би перейти (1).
- 2) Скоріше перейшов би, ніж залишився (2).
- 3) Не бачу ніякої різниці (3).
- 4) Скоріше всього залишився б у своїй групі (4).
- 5) Дуже хотів би залишитися у своєї групі (5).
- 6) Не знаю, важко відповісти (1).

III. Які взаємовідносини між членами вашої групи?

- 1) Краще, ніж у більшості груп (6).
- 2) Приблизно такі ж, які в більшості груп (2).
- 3) Гірше, ніж у більшості груп (2).
- 4) Не знаю (1).

IV. Які у вас взаємовідносини з викладачами?

- 1) Краще, ніж у більшості груп (3).
- 2) Приблизно такі ж, як і в більшості груп (2).
- 3) Гірше, ніж у більшості груп (1).
- 4) Не знаю (1).

V. Яке відношення до навчання у вашій групі?

- 1) Краще, ніж у більшості груп (3).
- 2) Приблизно таке ж, які в більшості груп (2).
- 3) Гірше, ніж у більшості груп (1).
- 4) Не знаю (1).

Опрацювання результатів

Індекс групової згуртованості студентського колективу визначається за формулою:

$$S_c = \frac{S}{n}$$

де S – загальна кількість балів, набрана всіма членами колективу за всіма показниками;

n – кількість студентів, що приймала участь в дослідженні.

Індекс групової згуртованості лежить в межах 19 балів (висока згуртованість) і 5 балів (низька згуртованість)

В залежності від показників дається загальна характеристика групової згуртованості групи як групи з високим (19-15 балів), середнім (14-10 балів) чи низьким (9-5 балів) рівнем розвитку.